

KARI ILMONEN

Kriittistä harmoniaa Haastateltavana Esa Riippa

Kälviäläisen taidegraafikko Esa Riipan (s. 1947) kotipiha taustana on huurui- nen metsäsaareke ja sitä rajaa hieman sivummalla Pohjanmaan junarata. Talo- kompleksi on hauska: kahta identtisenä kohoavaa puolitoistakerroksista rakennusta sitoo matala yhdysrakennus. Vasemman puoleinen rakennus on asunto, oikeanpuoleinen ateljee.

Valokuvaaja ja kirjailija Rax Rinnekangas toteaa Esa Riipan kuvateoksen esittelyssä, että tämän töissä "ovat jatkuvasti läsnä syvä paikallisuus ja universumi", ja että "hänen teoksensa liikkuvat yhtä suvereenisti universaaleissa aiheissa ja sen keskipohjalaisen todellisuuden sisällä, jossa hän on koko uransa elänyt ja työskennellyt". Nämä määritelmät on helppo hyväksyä.

Mutta kuka on tämä taiteilija, jonka olen tiennyt, mutta en tuntenut, vaikka olemme asuneet samassa maaseutukunnassa? Päätän puhutella taiteilijaa tuttavallisesti etunimellä.

Sisällä ateljeessa aloitamme keskustelun, joka liikkuu aluksi taiteilijan historiassa. Jo lukioaikana kuvaamataidon opettaja ja tuttavat kannustivat nuorukaista jatkamaan lapsuudessa alkanutta piirustusharrastusta. Lukion jälkeen varsinainen taiteilijaura sai vuosina 1967–1970 opillisen perustan Taideteollisessa ammattikoulussa Helsingissä, muun muassa mustavalkografiikan mestarin, syksyllä 2010 edesmenneen Pentti Kaskipuron oppilaana.

Taiteilijauraa ajatellen äänten tekeväksi muodostui viimeisenä opiskeluvuotena tarjolla ollut taidegraafiikan kurssi.

– Taidegraafikasta en tiennyt oikeastaan yhtään mitään ennen kuin Kaskipuron kurssilla havahduin, että tämmöinen maailma on olemassa. Se imaisi kerta heitolla mukaansa. Silloin en uskaltanut edes haaveilla, että siitä voisi mitään leipäämättä tulla. Kuvittelin, että voisin hakeutua jollekin sovelletulle, taidetta lähellä olevalle alalle.

Palattuaan Keski-Pohjanmaalle Esa toimi muutamia vuosia kuvaamataidon tuntiopettajana, mutta omaa taidegraafiikkaa ja näyttelyjä oli työn alla koko ajan. Kuvataiteen valtionpalkinnon vuonna 1977 ja pian sen jälkeen saamansa valtion yksivuotisen työskentelyapurahan myötä hän siirtyi vapaaksi taiteilijaksi 1970-luvun lopulla. Näitä seuranneet pidemmät apurahajaksot mahdollistivat kokoaikaisen ja pitkäjänteisen työskentelyn taiteen parissa. Ilman apurahoja liikkeelle lähtö olisi tuskin onnistunut. Samalla kansalliset ja kansainväliset näyttelyt laajensivat Esan työkenttää.

– Ensimmäinen näyttelyni Helsingissä 1979 meni niin hyvin, ettei käynyt enää mielessä, eikä olisi ollut aikaakaan, palata opettajahommiin. Apurahajaksojen aikana minulle kehittyi oma yleisö, joka on pitänyt minut leivässä näihin päiviin asti.

Satuin hyvään saumaan ja myös museot alkoi-

vat hankkia töitäni. Taidegraafikka oli tuolloin nosteessa koskien myös muita Kaskipuron sen aikaisia oppilaita, kuten Outi Heiskasta, Marjatta Hanhijokea, Elina Luukasta ja Marjatta Nuorevaa.

Mikä on taidegraafikan tilanne Suomessa nykyään?

– Yhden ihmisen eli Kaskipuron merkitys oli suunnattoman suuri ainakin meidän ikäluokallemme ja vähän nuoremmillekin. Suomen taidegraafikassa oli innostunut atmosfääri. Nyt ei valitettavasti ole sellaista intoa. Olen tosi huolissani perinteisen grafiikan tulevaisuudesta koko maassa. Tietokoneja fototekniikka ja helpot oikaisumenetelmät ovat tulleet sen tilalle.

Keskustelemme pihapiirin historiasta ja paikan hengestä. Lapsuuden kesänvietoista Esalle tuttu ympäristö on pysynyt suvussa usean sukupolven ajan. Paikalla oli joskus vanha Nikkarin torppa, jossa asuivat Esan isän isovanhemmat. Torpan piha on jäänyt Esalle mieleen eräänlaisena satumaailmana talleineen ja makasiineineen, jotka nyt ovat poissa. Esa on asunut täällä yhtäjaksoisesti 35 vuotta vaimonsa ja kahden poikansa kanssa. Aikuiset pojat ovat toki jo omilla teillään: Riku on kuvanveistäjä ja Joonas ammattimuusikko. Millaista on ollut elää maaseudulla?

– Vuodesta 1975 olen asunut täällä tiiviisti enkä ole oikeastaan kaivannut mihinkään. Omakotitalossa riittää pikku puuhaa vastapainoksi graafikon työlle. Vielä en ole lähtenyt hakemaan niin sanottua kuolinpesää, jossa saisi kaikki mukavuudet valmiina. Olen sielultani umpimaalainen.

Valinta asua maalla on eräänlainen kompromissi kaupunkimaisesta ja maaseutumaisesta elämäntavasta ja siinä on toki omat hankaluutensa, esimerkiksi liikkuminen. Maaseudulla on melko mahdotonta tulla toimeen ilman autoa. Olisikohan edes mahdollista rakentaa sellaista infrastruktuuria tänne, että ihmiset voisivat liikkua ekologisesti esimerkiksi julkisen liikenteen avulla. Näyttää pahasti siltä, että pitäisi keskittää entistä enemmän. Se on pakko tunnustaa, että tällainen haja-asutusjärjestelmä on tietysti mielessä rasite yhteiskunnalle.

Olen kyllä sitä mieltä, että ne joilla on varaa

asua maalla, ovat jollain tavalla etuoikeutettuja ihmisiä. Ja kyllä siitä saa vähän ekstraa maksaakin.

Onko maaseutu osa taiteellista ilmaisua?

– Minun ei tarvitse muuta kuin tehdä se sama parin kilometrin lenkki päivittäin ja siitä riittää aiheita lopuksi ikää. Tarkkailen valoeefektejä ja muita taivaan ilmiöitä. Ne ovat loputtomia ja tyhjentyttömiä lähteitä. En tee saman tien mitään esimerkiksi pellonpientareella, vaan kerään päähäni, muistiin, juttuja. Ilmaisussani on tietysti myös jonkinlaista protestihenkeä, koska maaseutu saatetaan kokea menneenä maailmana. Minulle ja monelle muulle se on kuitenkin edelleen ihan elävää arkea.

Jos asuisin esimerkiksi Thaimaassa ja tekisin siellä paikallisia juttuja, sitä pidettäisiin hienona alkuperäiskulttuurin säilyttämisenä. Täällä ei niinkään. Se on kuitenkin ihan sama asia. Täällä syntyneenä ihmisenä tallennan ja tulkitseen sitä, mitä tässä ympärillä näen. Ihan piruuttani olen pitänyt sitä elossa. Ja jos olen saanut hyvää vastakaikua yleisöltä, olen kokenut, että sillä on jokin tehtävä ja merkitys yleisemminkin. Minun ei tarvitse keksiä kuvataidetta uudestaan. Luonto on loputon. Se riittää hirveän pitkälle. Totta kai käytän töissäni paljon mielikuvitusta eivätkä ne sen vuoksi ole ”oikeita maisemia”.

Eilenkin kun kävin lenkillä, maisema oli sietämättömän kaunis ja graafinen. Tekemättömiä aiheita olisi vielä loputon määrä. Ja sellaisia efektejä, joita eivät urbaanissa paikassa asuvat välttämättä kohtaa.

Esan työhön kuuluvat oleellisesti näkyvän maailman tarkkailu ja muistiin painaminen. Kun hän pohtii taiteensa olemusta, hän mainitsee ullavalaisyntyisen taidemaalarin, Veikko Vionojan (1909–2001). Vaikka Vionojan taiteessa lähtökohta oli visuaalinen, teokset muuntuivat, henkistyivät ja abstrahoituivat lopulta ihan joksikin muuksi.

– Myös omat ideani on puhtaasti visuaalisia, mutta siinä vaiheessa, kun rupean työstämään niitä teokseksi, siihen rupeaa kummasti tulemaan mukaan muutakin. Vaikka alkaa käsitellä näkyvää maailmaa, loppujen lopuksi siitä tulee abstraktia, ei-esittävää. Sen takia minulla ei ole ollut hinkua tehdä lähtö-

kohtaisesti varsinaista abstraktia kuvataidetta.

Toisaalta ei olisi mieltä lähteä tekemään konkreettista kohdetta, ikään kuin valokuvaa. Tosin valokuvallakin voidaan tehdä abstrakteja juttuja.

Esa on tullut taloudellisesti toimeen taiteellaan alkuaikojen apurahavaiheiden jälkeen. Miten taiteilijan ja yrittäjän kaksoisrooli luonnistuu?

– Olen yrittänyt hoitaa yrittäjäpuoltakin eikä se loppujen lopuksi niin paljon energiaa vie, vaikka tiedän, että monelle se tuottaa tuskaa. Valitettavasti mukaan on tullut yhä enemmän sellaisia asioita, jotka ovat kaukana luovasta työstä. En myöskään tunne yhtään taiteilijaa, joka mieltäisi itsensä ensisijaisesti yrittäjäksi. Jotta taiteella eläisi, tulee olla ennen kaikkea hyvät galleriasuhteet.

Alkuun minulla oli hieman ongelmia, kun ihmiset luulivat, että työtilani on myös myymälä. Ihmisiä saattoi tulla milloin tahansa pihalle. Olin kynnärpäitä myöten painovärissä ja työhuone täydessä kaaoksessa. Rupea siinä sitten esittelemään jotain! Ei tule yhtään mitään. Aika varhaisessa vaiheessa pistin tälle selvän stopin. Myynnin ja markkinoinnin saavat hoitaa sen alan ammattilaiset.

Mitä ajattelet taiteen kansainvälistämisestä?

– Taiteen viennistä ja kansainvälistymisestä puhutaan paljon. Tunnen itseni vanhaksi pieruksi tässäkin asiassa. Olen huomannut, etteivät kuvani parane yhtään, vaikka ne vietäisiin Roomaan tai Tokioon. Ne ovat samoja kuvia. Totta kai sellainen kansainvälinen verkosto on ihan ok. Varsinkin nuorena tuntui hienolta päästä mukaan biennaaleihin, mutta huomasin pian, että siellä kiertävät samat nimet ja työt kaiken aikaa. Ei mukanaolo tuottanut mitään merkittävää lisäarvoa, paitsi että joskus tupsahti yllättäen pari autollista puolalaisia graafikoita kotipihalleni. Töitämme oli ollut samassa näyttelyssä esillä.

Enää en osaa kansainvälisyyttä oikein arvostaa. Siis siinä mielessä, mitä tämä nykyinen kansainvälinen meininki taiteen alalla tarkoittaa, koska mukaan on tullut niin paljon lieveilmiöitä, joista en yhtään tykkää. Tilanne oli aivan erilainen silloin, kun Gallen-Kallelat ja muut lähtivät Pariisiin. Nyt olemme ajan hermolla koko ajan, muodostamme globaalin kylän ja yhteydet ovat hyvät. Enää ei tar-

vitse sen takia lähteä ulkomaille, että tietäisi, mitä maailmalla tapahtuu.

Asenteeni kansainvälistämiseen on siis vähän nihilistinen, vaikka olenkin pitänyt ulkomailla näyttelyitä. Ne ovat ihan kivoja kokemuksia ja näyttävät CV:ssä hienolta, mutta ne eivät mielestäni ole tänä päivänä niin tärkeitä kuin joskus aikaisemmin.

Mitä taiteen kansainvälistymiseen liittyvät lieveilmiöt mielestäsi ovat?

– Tätä kansainvälistä ”taidekuohaa” ylläpitää suuri raha ja sen mukana taide etäännytty täysin normaalin ihmisen ulottumattomiin. Se on yksi ilmiö. Toiseksi taiteella haetaan sensaatioita, pitää shokeerata. Kansainvälisten tähtien pitää tehdä jotain äärimmäisen shokeeraavaa. Ja yleensä siihen satsataan hirveästi rahaa. Tästä on tullut kvartaalikapitalismin tapainen ilmiö taidekenttään, jossa sitä ei aikaisemmin ollut. Mitä mainitaan ensimmäiseksi, kun joku kansainvälinen tähti tulee Suomeen? Teosten huikeat hinnat!

Mitä ajattelet viime aikoina paljon käytetystä sanaparista luova talous?

– Kaikessa elämässä on ollut aina luovuutta. Ajatellaan vaikka suomalaista agraaria rakennus- ja esinekulttuuria ja niiden esteettistä luovuutta. Ei sitä ole tarvinnut millään lailla alleviivata. En usko ”kurssi-luovuuteen” yhtään. Luovuus on ilman muuta maailmaa pyörittävä voima ja sitä on siellä missä sitä tarvitaan. Vähän pelottaa, jos maailman innovatiivisimmat aivot pannaan palvelemaan kapitalismia. Luovan talouden ideologiassa on motivaatio pielessä. Aito luovuus putkahtaa esiin itsestään, yllättäen. Sitä ei voi kahlita eikä tukahduttaa, mutta jos sitä ruvetaan käskemään ja suitsimaan, se katoaa kokonaan.

Koska kulttuuri- ja taidekenttä ei ole yhteiskunnasta irrallaan, kaikki ilmiöt, jotka ovat muussakin todellisuudessa, näkyvät myös siinä. Olen aikoja sitten menettänyt uskoni taiteen ja kulttuurin poikkeukselliseen jalouteen ja ylevyyteen. Nähtävissä olevat lieveilmiöt saattavat tulla niihin jopa eturintamassa.

Vuoden 2004 keskipohjalaiseksi kyläksi valittu, yli 400-vuotias Peltokorven kylä kasvaa ja

Riipan kotikunta Kälviä on kuntaliitoksen myötä muuttanut Kokkolaksi. Kuva: Esa Riippa *Muutos* (viivasyövytys/akvatinta) 2007

asukkaiden ikärakenne on suotuisa. Kylän alueella on koulu, päiväkotijaj runsaasti yritys- ja yhdistystoimintaa. Mitä tuumaillet maaseudun elinkelpoisuudesta?

– Muistan lapsuuden ajoista, että jos talossa oli kymmenen lehmää, se oli hyvin toimeentuleva tila. Nyt se ei ole oikein harrastuskkaan. Myös tehomaa-talous tuntuu käsitteenä hullulta, sillä ennen maataloudesta saatiin mielestäni paljon enemmän irti kuin nyt. Vieroksun nykyistä kehitystä.

Vähän minua arveluttaa, kauanko ihmiset pystyvät elämään maaseudulla. Mutta tietysti toivoisin, että saisimme syödä kotimaista ruokaa tulevaisuudessakin. Globalisaation tuleminen maatalouteen tuntuu pahalta, vaikka onhan se jo osittain tullutkin. Elinkeinorakenne muuttuu väistämättä, mutta eivät ainakaan kaikki taidegraafikalla pysty maaseudulla itseään elättämään!

Esan pohdiskelu hakeutuu modernin ihmisen paradokseihin:

– Olemme sitoneet itsemme erilaisiin verkkoihin jajakutsumme sitä kehitykseksi. 50 vuotta takaperin Ullavaan tuli vasta sähkö. Sitä ennenkin kyettiin elämään. Nyt olemme hyvin haavoittuvia. Jos mikä tahansa verkko katkeaa, olemme huuli pyöreinä

jaj kuolemassa nälkään. Se on hyvinvointimme hinta. En tosin usko, että minusta olisi sellaiseen elämänmuotoon, jossa lämpimänä jajaruuassa pysymisen veisi kaiken ajan.

Entä maaseutu nyt jajar tulevaisuudessa?

– Se on määrittelykysymys, onko maaseutua vielä olemassa. Lapsena kaupungin jajar maaseudun ero oli aivan muuta. Kaupungin ilmiöt ovat nykyään maaseudullakin. Sellaista, jota itse kutsuisin maaseuduksi, ei enää ole. Enkä tiedä, kaipaako sitä enää kukaan. Se on vain sellaista nostalgiaa, joka tuntuu jouluna mukavalta.

Nuori polvi pakenee keskuksiin. Pitää olla todella omaperäinen tyyppi, jos jaksaa syrjäkylillä vielä sinnitellä. Usko maaseudun tulevaisuuteen sisältää sellaisen ajatuksen, että maaseutu on jatkuvassa muutoksessa jajar lopullista tilaa ei tiedä kukaan. Itse uskon, että sadankin vuoden kuluttua asutaan vielä kaupunkien ulkopuolella.

Olen kyllä päättänyt, että kuolen kälviäläisenä, mutta soveltuvin osin suostun olemaan jopa kaupunkilainenkin. Tämä on sitä rusinat pullasta –filosofiaa. Poden joskus huonoa omaatuntoa siitä, että asun tällä lailla. Tämä on oikeasti luksusta.